

Teoretická studie

SEKOT, A. 2019. Význam rodičovských výchovných stylů pro sportování dětí. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*, roč. 9, č. 1, s. 45–64. ISSN 1804-526X.

<https://doi.org/10.11118/lifele2019090145>

Príspevek redakce obdržela: 16. 12. 2018.

Upravený příspěvek po recenzním řízení přijat k publikování: 17. 3. 2019.

VÝZNAM RODIČOVSKÝCH VÝCHOVNÝCH STYLŮ PRO SPORTOVÁNÍ DĚTÍ

Aleš Sekot

Abstrakt: Studie vychází ze širšího kontextu fenoménu pohybu a sportovních aktivit v soudobé sedavé společnosti, kdy na významu nabývá problematika cílené rodičovské výchovy k aktivnímu přístupu k životu, jehož nedílnou součástí je i pravidelný pohyb. Zde se významně aktualizuje problematika rodičovských výchovných stylů v rovině autoritářského, autoritativního, liberálního a lhostejného výchovného modelu. Předznamenávající motivaci ke sportování dětí a mládeže v souběžném procesu socializačních faktorů, aktualizujících sociologické souvislosti vztahu mládeže a sportu, především v kontextu motivace sportovních aktivit i mimo rámec rodiny v organizovaném sportovním prostředí. Vzniká tak nově se formující sociálně a kulturně podmíněný vztah sportující dítě – rodiče – trenér, přinášející v klimatu konzumní společnosti a adorace elitních sportovců možné střety motivací, prožitků a směřování různých aktérů tohoto trojúhelníku. To zaměřuje naši pozornost jak na téma rodičovské odpovědnosti, tak na sílící výchovně-socializační význam trenéra. V synergickém procesu se tak prolínají otázky související s významem věku a motivace při cíleném směřování dítěte ke sportování. Vliv rodičů je v tomto ohledu zcela zásadní a nezastupitelný a nabývá na síle v případech, kdy rodiče působí na dítě společným pravidelným sportováním, jak to dokládají i v textu uváděné empirické poznatky rodičovských přístupů ke sportu dětí a mládeže.

Klíčová slova: rodičovský výchovný styl, sport, pohybové aktivity, trenér, sedavá společnost

Impact of Parenting Styles on Physical Activity of Children

Abstract: The study is based on the broader context of the phenomenon of physical movement and sportive activities in contemporary sedentary society. The issue of parenting styles targeted towards the active lifestyle, with regular physical activity as its integral part, becomes more and more relevant. Different parenting styles are being revised; at the level of authoritative, authoritarian, permissive and neglectful style, marking the motivation for physical activity for children and adolescents. This includes the simultaneous process of agents of socialization reviving sociological context of a relationship of young people and sports mainly in the frame of motivation for physical activity even outside the family, in the organized sports environment. Therefore, a newly-formed socially and culturally conditioned relationship sporting child – parents – trainer appears, which, in the climate of consumer society and elite sportsperson adoration, brings possible conflicts of motivations, experiences and direction of the different actors of this triangle. This focuses our attention both on the parents' responsibility and the growing educational and socializing role of the trainer. In the synergic process, therefore, questions related to the importance of age and motivation in the targeted direction of a child towards physical activity, when the influence of parents is in this aspect crucial and irreplaceable and becomes even stronger in the situations when the parents appeal at their children by regular sporting together. In the text, this is also supported by empirical knowledge of parenting approach to physical activity of children and adolescents.

Key words: parenting; sport; physical activity, trainer; sedentary society

Úvodní poznámka: Kulturní a sociální souvislosti fungování sportovně pohybových aktivit

Sport je pevně provázán s kulturou dané společnosti. Je výrazem specifických představ, idejí, hodnot a perspektiv, jejichž prostřednictvím lidé zaujmají svoje postavení ve světě, vysvětlují si jeho fungování, poměřují míru důležitosti věcí kolem sebe, zvažují, co je a co není správné a přirozené, co je výhodné a nevýhodné, co může přinést materiální profit a co „pouze“ radost ze zdravého pohybu. Sport sám o sobě zpravidla není příčinou zvláštních změn v povahových rysech, postojích a chování. Působí vždy v součinnosti s vlivy daného sociálního a kulturního prostředí v širším kontextu socializačních a výchovných procesů.

Téma významu **rodičovské výchovy** a autority pro **motivaci**, intenzitu, úroveň, zaměření a v neposlední řadě pro **adherenci** sportovně-pohybových aktivit dětí přímo či zprostředkovaně souvisí s daným kulturním a sociálním klimatem. V naší společnosti tak narážíme na problematiku významné

kulturní změny, generující zásadní posuny ve sféře hodnotových orientací sociálně a ekonomicky rozrůzněných skupin, vrstev či tříd obyvatel. Tato změna je výrazně stimulována kulturně přelomovým fenoménem **konzumní společnosti**, reflektujícím podstatu a étos moderních či postmoderních charakteristik. Jsou doprovázeny řadou krizových či nejednoznačně působících procesů, v jejichž rámci jsou dnes masy lidí vystaveny proměnám individuální spotřeby, existenci masové kultury či silícímu trendu ke konzumerismu a ekonomickému egocentrismu. Prizmatem stavu a vývojových trendů sportovně-pohybových aktivit pak k individuálně a společensky nejzávažnějším nepřímým důsledkům konzumerismu zákonitě náleží proces označovaný v globální perspektivě jako **sedentarismus**. Jde o souběžný jev konzumní, technologicky vyspělé materiálně bohaté společnosti, kde postupně mizí potřeba fyzické námahy a následně klesá i úroveň pravidelných pohybových aktivit v každodenním životě velké části lidí. Hovoříme tak o **sedavé společnosti**, ve které v důsledku dynamického rozvoje techniky ve všech oblastech života společnosti klesají tradiční nároky na fyzickou námahu, a to především ve třech oblastech zasahujících téměř každého současníka: ve většině zaměstnání, tedy na půdě **práce**, v **domácnostech** a v **individuálních formách dopravy**. Namísto fyzicky namáhavých aktivit je většina lidí v naší kulturní sféře, zejména v zaměstnání a individuální dopravě, vystavena sedavým činnostem, charakteristickým právě pro sedavou konzumní společnost. Problematika „**pohybové nedostatečnosti**“ je tak nejen v této souvislosti ukotvena již v elementární otázce, „proč je pohyb důležitý“. Odpověď je jasná a zásadní: Protože člověk je geneticky na pohyb naprogramován a sedavý způsob života jako nepřirozená forma fyzické pasivity mu škodí – je akcelerátorem civilizačních chorob, jako jsou srdeční infarkt, cukrovka a vysoký krevní tlak. V případě nejen dospělých, ale i dětí a mládeže jsme svědky nárůstu obezity, které by bylo možno účinně preventivně předcházet právě zdravým pravidelným pohybem (McElroy, 2002, s. 14).

Dochází tak k situaci, kdy pravidelný zdravý tělesný a duševní vývoj, podporující pravidelnou pohybovou aktivitu, se stává záležitostí individuálního rozhodnutí, osobní vůle a vnímavosti vůči socializačním a výchovným vlivům okolí (Sekot, 2015). Tím se specifickým způsobem aktualizuje výchovná role rodiny a rodičů jako primárních *opinion leaders* (názorových vůdců), schopných zásadně formovat a ovlivňovat hodnotový svět dítěte, a podílet se tedy na utváření jeho vztahu k pohybovým aktivitám, praktikovaným v naší kulturní sféře především na poli sportu, aktivním pobytem v přírodě, účastí na sportovních hrách a volnočasových aktivitách spojených s tělesnou námahou a pohybem.

1 Rodičovské výchovné styly

Zkoumáme-li proces utváření hodnotového světa jedince, pak v naší kulturní sféře se snoubí dva vysoce stimulatívni procesy, které působí ve zvýšené míře především na děti a mládež. V případě socializace jde o celoživotní, všeprostupující a spontánní proces přizpůsobování jedince či skupiny lidí okolnímu světu, jeho základním hodnotám, normám, pravidlům, zvykům, obyčejům, kulturním vzorcům, a to v běžném provozu každodennosti, především v kontaktu s jinými jedinci a skupinami. Výchova pak je na rozdíl od socializace záměrným a cílevědomým působením na osobní a osobnostní rozvoj jedince či skupiny ze strany rodičů, širší rodiny, učitelů, vychovatelů, trenérů či institucí a organizací.

Klíčovou a rozhodující roli v cíleném výchovném působení sehrává rodina. Ta se vzhledem k působení rodičů na děti v souladu s jejich kulturní, vzdělanostní, ekonomickou a sociální úrovní výchovně pohybuje na platformě čtyř výchovných rodičovských stylů. Rodičovský styl výchovy (*parenting*) je teoretický konstrukt, který reflektuje základní, charakteristické a život dětí primárně formující rodičovské výchovné strategie a metody. Kvalita a význam tohoto výchovného působení jsou zpravidla umocňovány časem, který rodiče s dětmi tráví, a to zejména tehdy, když alespoň jeden z rodičů sdílí s dítětem volnočasové aktivity a přesvědčivě tak vzhledem k dítěti demonstruje svůj zájem a péči. Rodičovský výchovný styl je výrazem speciálního chování rodičů vůči dětem, které reflektuje širší koncepci a strategii rodičovských výchovných praktik. Přitom jsme si vědomi, že právě rodičovský výchovný styl představuje charakteristické a výchovně významně stimulační postoje a praktické kroky vzhledem k potřebám a požadavkům dítěte (Spera, 2005). Je přirozené, že jak ze strany konkrétní rodiny, tak z pohledu pedagogů a vychovatelů se názory na „správnou výchovu“ liší; stejně tak existují velké rozdíly v míře ochoty rodičů investovat čas a energii do výchovy jejich dětí, nehledě na rozdílnost cílů hodnotové celoživotní ukotvenosti výchovných priorit.

Průkopnicí na poli koncipování typologie rodičovských výchovných stylů je Diana Baumrindová. Její výzkumné závěry vedly k vytvoření základního třístupňového modelu rodičovských stylů (styl autoritativní, autoritářský a shovívavý), který byl dalšími výzkumníky postupně modifikován zpravidla do čtyřstupňových modelů. Výzkum Baumrindové vychází z dvojice bipolárních základních prvků, které generují formy rodičovských stylů: „zodpovědnost versus nezodpovědnost“ a „náročnost versus nenáročnost“ (Baumrind, 1967, s. 43–88). Přitom Baumrindová považuje jak tvrdost, tak odměřenost rodičů vůči dětem za naprosto nežádoucí a naopak akcentuje utváření ro-

dičovských vztahů založených na náklonnosti, lásce a sympatiích. Její typologie je konstruktem označujícím normální a běžné alternativy rodičovství, nikoli jejich deviantní formy. Výchovné rodičovské styly dnes z hlediska jejich teoretických modelů nejlépe reflektují možné přístupy ilustrované čtyřstupňovým modelem, tvořeným stylem autoritářským, autoritativním, liberárním a lhostejným.

Autoritářský styl. Ze strany rodičů zásadně dominuje důraz na bezvýjimečnou poslušnost a disciplínu, vynucovanou i za použití trestů. Rodiče razí prakticky uplatňovanou zásadu, že na děti je třeba dohlížet, nikoli je vyslyšet, či dokonce empaticky sdílet jejich starosti a problémy. Autoritářští rodiče preferují využívání trestů před vnitřním osvojením si disciplíny. Trvale prohlubují v dětech pocit viny a nedostatek zdravého sebevědomí, jsou často nepřátelští až agresivní. Tyto pocity se postupně formují i ve vztahu dítěte k rodičům: místo slepého respektu k rodičovské autoritě se mohou v dětech utvářet obranné mechanismy lhaní jako cesty umožňující vyhnout se trestům. Autoritářský styl praktikuje tělesné tresty a nadávky, je restriktivní, postrádá zpětnou vazbu mezi rozhodnutím rodičů a pocity a názory dítěte. Děti tak často trpí depresemi, sebeobviňováním, slepou poslušností a pocity neštěstí (Stassen, et al., 2011, s. 273–274). Zastánci tohoto rodičovského stylu účelově argumentují, že tvrdá výchova v rodině zmírňuje případný stres z nekompromisních vztahů v dalším životě a usnadňuje tak schopnost socializace a adaptability především v tvrdých životních podmínkách.

Autoritativní styl. Vytváří se pozitivní vztah mezi rodiči a dítětem, rodiče prosazují závazné nepřekročitelné zásady a pravidla, kladou důraz na utváření pozitivních hodnot a aktivního přístupu k životu. Vždy dbají o přátelské vztahy s dítětem; zdůvodňují nejen nezbytnost respektu před pravidly a řádem, ale berou v úvahu vnitřní život dítěte a svoji rodičovskou autoritu odvozují i od budování respektu před názory, pocity a potřebami dítěte. Snaží se výchovným problémům předcházet, nikoli je autoritářsky řešit. V případě, že rodiče jsou důsledně nároční a přitom vnímaví vůči hodnotovému světu dítěte, vytváří se postupně blahodárná forma kultivování dítěte, které má v dalším životě větší šanci být úspěšným jedincem, dobře přijímaným svým okolím, velkorysým a kompetentním, nezávislým, schopným přiměřeně určovat a spouutvářet svoji aktivní životní dráhu (Stassen, et al., 2011, s. 273–274). Obecně vzato je tento výchovný styl pokládán za optimální cestu k výchově zodpovědných dospělých, svobodně vyjadřujících své názory a přistupujících aktivně k životním výzvám a povinnostem.

Liberální styl. Rodiče si nevynucují respekt před řádem rodinného života a pravidly žádoucího chování a jednání v souladu se zásadou „dětí jsou prostě děti, dopřejme jim volnost“. Nastavená pravidla jsou sice mnohdy

přísná, ale ne vždy důsledně vymáhaná a respektovaná. To nastupuje až v krajním případě skutečně vážných problémů. Shovívaví rodiče se mnohdy stylizují do role kamarádů svých dětí, povzbuzují je, aby se jim svěřovali s jejich problémy a potřebami, ale nejsou zpravidla schopni a ochotni ovlivnit jejich nepřiměřené tužby či neakceptovatelné chování. Liberální, shovívavý, nepřikazující rodičovský styl je charakterizován nízkým prahem očekávání ohledně chování a aspirací dítěte, uspokojování základních životních potřeb a utváření celoživotně stabilizujících hodnot dítěte. Nevede tak systematicky k vnitřně uvědomělému správnému chování. To pak negativně ilustruje a devaluje tento rodičovský styl tím, že ignoruje imperativ systematické přípravy na budoucí povolání a celkově aktivní, zodpovědný přístup k životu. Zájem o dítě je znehodnocován nedostatkem vštěpování nutnosti smysluplných životních cílů při nedůslednosti reakcí na chování a postoje dítěte. Adekvátní rodičovská role sklouzává do role „přátelství“ či „kamarádství“, postrádajícího životně důležitou funkci přirozené autority a „názorového vůdcovství“, vzdáleného od pevných, nezastupitelných pravidel, odměn a trestů. To však může za určitých okolností otevírat cestu pro nezávislý či lépe řečeno samostatný vývoj dítěte v dospělosti.

Lhostejný styl. Naprostý nedostatek vštěpování základních životních pozitivních hodnot, nezájem o potřeby a zájmy dítěte, zanedbávání vzdělání a profesní přípravy, ignorování zásad zdravých stravovacích zvyklostí a aktivního životního stylu. Rodiče se nezajímají o školní povinnosti dítěte, nepovažují za nezbytné být informováni, kde a s kým dítě tráví volný čas. Dítěti se nedostává dostatek přiměřených rad, impulzů a podnětů k vytváření předpokladů smysluplného a zodpovědného života v dospělosti, nedostatek rodičovského zájmu zasahuje mnohdy i oblast výživy či hygienických návyků. Převládá prohlubující se propast mezi zájmem rodičů o dítě a energií věnovanou uspokojování jeho mnohdy i základních potřeb.

Je přirozené, že v řadě praktických případů se tyto akademicky konstruované kategorie v některých charakteristikách **překrývají** či nejsou ostře ohraničené. Jedno však zřejmě platí: Snad nejilustrativnějším a výchovně nejvýznamnějším znakem správného a pozitivně zaměřeného výchovného stylu je bezpochyby budování a udržování **pozitivního vztahu** s dítětem a stabilizování přirozené a zdravé **rodičovské autority**.

Rodičovský styl výchovy jako záměrná a cílená forma utváření osobnostního profilu dítěte ovlivňuje široké spektrum faktorů, počínaje utvářením sebeúcty až po úroveň a kvalitu jeho tělesného a materiálního komfortu. Klíčovou roli pak sehrává cílená snaha rodičů o harmonickou vzájemnou interakci s dětmi a budování pevných základů disciplíny a pozitivních hodnot, sdílených po celý život dítěte. V průběhu různých stadií života dětí rodiče

utvářejí vlastní výchovné styly v souvislosti s měnícími se faktory, působícími na vývoj dětské osobnosti. Vývojová psychologie v této souvislosti rozlišuje vztahy mezi dítětem a rodiči a vztahy mezi rodiči a dítětem. V prvním případě je ideální formou vztahu náklonnost a sympatie, ve druhém případě utváření vzájemných pout.

Ve stadiu adolescence pak rodiče stojí před novými výzvami, jako je kupříkladu utváření samostatného pohledu dítěte na svět, hledání preferencí volnočasových a zájmových aktivit či touha po „nezávislosti“ a svobodném rozhodování (Stassen et al., 2011, s. 273–278). Je důležité, že jde i o období rozšiřujícího se prostoru pro rodičovskou cílenou podporu zájmu dětí o sportovně pohybové aktivity jako nedílné součásti aktivního přístupu k životu. Není od věci si připomenout, že při utváření rodičovských výchovných stylů sehrávají mnohdy klíčovou roli faktory jako temperament a zdravotní stav dítěte, a především pak kulturní úroveň rodičů. Rodiče, kteří poskytují dětem přiměřenou péči, vedou je ke správným stravovacím zvyklostem, akcentují význam osobní zodpovědnosti za zdraví a zároveň umožňují přiměřenou míru nezávislosti a rozhodování, vytvářejí dobré předpoklady pro utváření celoživotně ukotvených sociálních kompetencí a aktivního přístupu k životu (Stassen, et al., 2011, s. 273–278; Berger & Kathleen (2011). Tato forma **pozitivního rodičovského stylu** se blahodárně projevuje i ve schopnosti udržovat pevné mezilidské vztahy, navazovat přátelství, komunikovat s okolím, a zejména jednat přiměřeně a nezávisle (Campiono & Smetana, 2006).

Zde je třeba zmínit i rozdíl mezi kategoriemi „rodičovský styl“ a „rodičovské praktiky“. **Rodičovské praktiky** lze definovat jako specifické chování, uplatňované v procesu socializace dítěte, zatímco **rodičovský styl** je souborem emočního klimatu, ve kterém rodiče vychovávají své děti (Spera, 2005, s. 125–146). Rodičovské praktiky podpory dítěte v oblasti vzdělání, přípravy na povolání a důrazu na aktivní životní styl a pěstování dobré tělesné kondice jsou vhodnou formou šířeji rozkročeného rodičovského stylu, směřujícího cíleně k osvojování si vyššího **vzdělání, ukázněnosti, cílevědomosti a duševní pohody** (Amato & Fowler, 2002, s. 703). Rodičovský výchovný styl je nepochybně ovlivňován rozdílnými výchovnými praktikami otce a matky. Australské zkušenosti tak kupříkladu naznačují praxi spíše autoritativních postojů matek k dcerám a mnohem liberálnější přístup k synům. Otcové naopak mívají k dcerám velmi emotivní vztahy a případně tvrdší disciplinární praktiky aplikují spíše vůči synům (Conrade & Glenys, 2011, s. 29–35).

2 Mládež, rodina, volnočasové aktivity

Fenomén volného času je významným faktorem socializačního zrání a výchovného působení adolescentů. Je totiž prostorem, který více či méně, podle vlastního uvážení a mnohorozměrných vlivů nejbližšího okolí, umožňuje jedinci rozvíjení možností osobního zotavení, vzdělávání, radosti, relaxace, sebeuvědomování, komunikace, sociální integrace či enkulturace. Volný čas je tedy platformou pro široké spektrum činností, které mají významný dopad na život člověka, jeho hodnotové zrání a fyzický rozvoj. Je proto i nezastupitelným prostorem a jedinečnou základnou pro utváření pocitů životního uspokojení a osobního blaha, pro pěstování zdravé a aktivně smýšlející a jednající osobnosti. Správně se nově připomíná význam volného času při utváření osobních vloh a talentů, schopnosti smysluplného rozhodování, zdolávání nových výzev a využívání nových zkušeností; volný čas v tomto kontextu přispívá k osvojování důležitých životních hodnot a sdílení étosu kolektivního ducha (Newman, et al., 2014). Pro děti a mládež to na jedné straně může znamenat zvyšující se konzumaci volného času „trvalým napojením“ na elektronická média, ale stejně tak se na druhé straně otevírají možnosti aktivních forem trávení volného času, a to především sportovně-pohybových aktivit, záměrné schopnosti trvale a systematicky usilovat o dobrý zdravotní stav a vysokou úroveň fyzické a duševní kondice. Zde nabízejí nové perspektivy i takzvané lifestylové sporty, dostupné zpravidla širší veřejnosti a umožňující aktivní účast širokému spektru zájemců.

Je evidentní, že samotná existence a nepochybně i struktura dětské populace je v různém sociokulturním prostředí naprosto odlišná. Zatímco volnočasový prostor ve vyspělých a bohatých zemích naší kulturní sféry nabízí široké možnosti osobní péče, her, plnění školních úkolů, zábavy, sportování, hygieny či spánku, v industrializovaných zemích jihovýchodní Asie stráví děti mnohem více času plněním školních a studijních povinností. Naopak chudé, ekonomicky nerozvinuté země „nabízejí“ dětem v mimoškolním čase plnění břemene různých pracovních povinností, zatímco sociálně znevýhodněné děti žijící na okraji společnosti zpravidla obecně nejsou vystaveny ze strany rodiny podnětnému a organizovanému, smysluplnému trávení času, a to navzdory skutečnosti, že právě organizované volnočasové aktivity v raném věku jsou jedním z předpokladů vývoje hodnotného dospělého jedince (Larson, 2000). Smysluplné trávení volného času je tak stále explicitněji nahlíženo prizmatem imperativu všestranně zdravého osobnostního vývoje (Badura, et al., 2018b).

Rodina je vedle svých zásadních výchovných funkcí, směřujících k záměrnému cílenému působení na hodnotový svět dítěte, spjata zpravidla

nejúžeji s procesem socializace, tedy přizpůsobování se zvykům, obyčejům a normám okolního světa, danému kulturnímu prostředí. Rodiče zpravidla v rámci vlastních norem a hodnot usilují, aby se jejich dítě stalo samostatnou suverénní bytostí. V počátečních stadiích si právě zde jedinec osvojuje svoji příslušnost k pohlaví ve smyslu přiměřeného chování, postojů a aktivit hochů a dívek. U chlapců se tak zpravidla očekává maskulinní tvrdost, z hlediska vztahu ke sportu nesmírně důležitá, u dívek spíše něžnost a poddajnost. Hoši si mnohdy získávají vysoký osobní kredit na základě svých atletických schopností a sportovních dovedností, chladnokrevnosti a vytrvalosti. Děvčata odvozují svoje uznání a popularitu spíše od svých sociálních dovedností a školního prospěchu (Schaefer & Lamm, 1995, s. 107). Obecně vzato se ukazuje, že participace dětí a mládeže na sportovních aktivitách je ovlivňována dostupností příležitostí, podporou rodinných příslušníků, kamarádů, názorových vůdců a životních vzorů, nejbližší komunitou a konečně i vnímavostí potenciálního dětského účastníka sportovních aktivit (Telama, Yang, Vikari, et al., 2005).

Zkoumání širšího rámce socializace, výchovy a volného času aktualizuje dvě různé formy posledně uvedeného fenoménu. Máme tak před sebou jednak organizovaný volný čas, jednak jeho neorganizovanou podobu. V prvním případě jsme u nás nově informováni (Badura, 2018a) o globálně zaměřených výzkumných programech o organizovaných volnočasových aktivitách (OLTA: Organized Leisure Time Activities) a o neorganizovaných nestrukturovaných volnočasových aktivitách (UA: Unsupervised and Unstructured Activities). Tyto dvě různě výchovně a socializačně působící formy trávení volného času byly nedávno na širokém vzorku 14 569 českých 11–15letých žáků a studentů zkoumány s cílem zjistit souvislosti zapojení do organizovaných a neorganizovaných volnočasových aktivit s dopady na zdravotní stav a školní výsledky v kontextu rodinného prostředí. Vycházelo se z teze, že způsob trávení volného času dětí značně ovlivňuje jejich životní styl a chování související se zdravím. Účast v organizovaných aktivitách (6–8 hodin týdně) je zde chápána jako faktor rozvoje silných stránek jedince ve smyslu zdravého dospívání k „ideální dospělosti“ (Badura, 2018a, s. 105). Sociálně zaměřené aktivity probíhající mimo dohled dospělých jsou naopak vnímány jako kontext možného mnohazměrného zapojení se do rizikového či delikventního chování. Přitom se přirozeně připouští souběžné zapojení do obou druhů volnočasových aktivit. Výzkumy v tomto směru potvrzují široké spektrum rozvíjení pozitivních vlastností a dovedností na půdě organizovaných volnočasových aktivit, jako jsou kupříkladu sportovní kluby či skauting. Navíc se zmiňuje i blahodárny dopad fenoménu organizovanosti volného času vzhledem ke školním výsledkům. Naopak k negativním stránkám této formy

trávení volného času patří zvýšená apetence konzumace alkoholu či (zřejmě překvapivě) i občasné sklony k násilným formám chování (Hoffman, 2006; Kreager, 2007).

Mnohačetné zapojení do organizovaných forem trávení volného času potencuje zvýšené výchovně-socializační účinky, přispívající ke komplexnosti osobnostního vývoje. Tyto účinky sílí se zintenzivněním širší pestré palety volnočasových organizovaných aktivit (kupř. kombinace sportování a zájmu o uměleckou činnost), s jejich intenzitou (kupř. čas strávený sportovním tréninkem), vnitřně ukotveným zájmem (kupř. těšení se na trénink či rodinný víkendový cyklistický výlet) a trváním (kupř. vytrvalost, délka zapojení do fotbalové nebo atletické přípravy). Zde je zejména na rodičích, aby nazatížili volný čas dětí „přeorganizovaností“, bránící nezastupitelnému přirozenému a spontánnímu socializačnímu působení přátel, kamarádů a koneckonců i času strávenému v podnětném prostředí širší rodiny. Ta má díky autoritě rodičů největší šanci iniciovat a rozvíjet volnočasové zájmy dětí, jejich zaměření, intenzitu a aspirační očekávání. S věkem se účast adolescentů na organizovaném trávení volného času pod dohledem dospělých postupně snižuje stejně, jako se například ve výkonnostním sportu vzdaluje původním touhám po vítězstvích a výkonech. Navíc se mladým lidem otevírají i jiné možnosti seberealizace, zejména v oblasti profesní přípravy. Zpravidla si však z arény organizovaných volnočasových aktivit do dalšího života odnášejí cenný vklad čínorodosti, respektu před autoritami, cílevědomosti, schopnosti spolupráce, celoživotně ukotvených přátelských vztahů a kolektivní spolupráce, tedy požadavků soudobého světa, vyžadujícího od naplňování osobních ambicí i schopnost přizpůsobivosti a flexibility. Je přirozené, že generování takového osobnostního profilu se bude dařit zejména pod rodičovským výchovným modelem, který jsme označili jako autoritativní, preferující důraz na utváření pozitivních hodnot a aktivní přístup k životu.

Trvale či převážně nestrukturované, neorganizované trávení volného času u dětí bývá v krajních případech typické pro nepodnětné rodinné prostředí. Volný čas trávený bez náležitého dohledu, či dokonce absence zájmu ze strany rodičů mohou otevírat příležitost pro mnohdy bezcílné mimoškolní setkávání s kamarády a vrstevníky. To jsou situace zvyšující možnost problematického chování, marnění volného času, pocitů nudy, trvale neuspokojované potřeby čínorodosti a zájmu ze strany dospělých. Takové klima může vést k sebeprosazování jedinců, kteří nemají oporu v podpoře aktivit přiměřených jejich věku, a někdy i jejich netušeným potřebám: k potřebě upozornit na sebe okolní lhostejný svět třeba i krajně provokativním, destruktivním, vandalským, antisociálním, násilným, či dokonce kriminálním chováním. V lepším případě jde o bezcílné poflakování, které přináší pocit zmarnění,

zbytečnosti, netečnosti k okolí a osvojování si vzorů chování, rozkročených trvale v ostrém protikladu k étosu a zásadám aktivního, čínorodého přístupu k životu. Případy dětí pocházejících (a častým neřízeným pobytem na ulicích se vymykajících) z prostředí lhostejného a zpravidla hodnotově zcela nepodnětného výchovného rodičovského stylu nejsou nijak ojedinělé. Na tomto místě je však třeba připomenout, že některé volnočasové autority pro samotný fakt absence organizovanosti a programového dohledu dospělých nemůžeme považovat za nežádoucí, či dokonce ohrožující další vývoj dítěte či mladého člověka. Dnes – v ovzduší časté závislosti nejen mladých lidí na elektronických médiích – vypovídá kupříkladu četba knih anebo provozování skateboardingu ve veřejném prostoru (vedle intelektuálně či fyzicky pozitivně působících vlivů) o schopnosti (přínejmenším relativně) nezávisle rozhodovat v souladu s individuálním naturelem o přínosných formách trávení volného času.

Výše zmiňovaný rozsáhlý výzkum základních forem trávení volného času českých 11–15letých školáků potvrdil pozitivní vliv rodinného klimatu na jeho kvalitu a důležitou pozici v nastavení pevných pravidel času dítěte stráveného s počítačem na formování jeho organizovaných volnočasových činností. Pokud rodiče považují za významné společné trávení času s dětmi (sportování, vycházky, hry) a dbají na dodržování nastavených pravidel v rámci rodiny, zvyšuje se pravděpodobnost podpory organizovaných volnočasových aktivit. Organizované aktivity volného času jsou výzkumem asociovány s lepšími pocity fyzického a mentálního zdraví. Hoši preferují ve zvýšené míře jak individuální, tak kolektivní sporty, dívky inklinují spíše k činnostem umělecké povahy. Mladí respondenti, kteří neprovozují organizované volnočasové aktivity, mají ve zvýšené míře zkušenosti s kouřením, konzumací alkoholu a jsou náchylnější k rizikovým formám chování; organizované volnočasové aktivity přináší sice i zvýšenou pravděpodobnost zranění a rvaček, ale naopak zlepšují vztahy se školním prostředím a přispívají k lepšímu prospěchu. Neorganizované volnočasové aktivity typu „na ulici s kamarády“ generují zvýšené riziko kouření, získávání zkušeností s návykovými látkami, s konzumací alkoholu, sexuálních zkušeností a zhoršení školního prospěchu (Badura, 2018a, s. 39–71).

Diskutovaný výzkum uzavírá, že 80 % českých školáků je angažováno přínejmenším v jedné z forem organizovaných volnočasových aktivit; jak už jsme uvedli, hoši většinou v oblasti sportu, dívky nalézají více uspokojení v umělecky zaměřených činnostech. Autoritativní styl rodičovské výchovy, charakteristický dohledem nad volnočasovými aktivitami a školním prospěchem dítěte a kamarádským přístupem, podporuje účast adolescentů na organizovaných volnočasových aktivitách, přispívá k pocitům duševní

a fyzické pohody a k dobrému školnímu prospěchu. Je naopak preventivním faktorem zkušeností s návykovými látkami, kouřením a alkoholem (Badura, et al., 2018a). Sportovní organizované aktivity přinášejí vyšší míru pocitu zdraví, umělecké zájmy lepší školní prospěch. Neúčast v organizované formě trávení volného času je perspektivou diskutovaného výzkumu asociována se zvýšenou inklinací k nežádoucímu či rizikovému chování a s horším školním prospěchem. Vcelku lze považovat aktivní účast na organizovaných volnočasových aktivitách pod vedením či dohledem dospělých za vhodné prostředí zdravého osobnostního vývoje adolescentů v kontextu mimoškolních forem socializačního a výchovného působení, kdy zpravidla primární iniciační roli sehrávají formy rodičovských motivací.

3 K některým praktickým projevům „výchovného trojúhelníku“ rodiče – sportující dítě – trenér

Existuje celá řada odborných i populárně-vědeckých publikací popisujících, mnohdy s anekdotickým nadhledem, nevhodné chování rodičů ve vztahu ke sportování jejich dětí. Nepřehlédnutelným, ba dokonce nenahraditelným zdrojem relevantních informací v této oblasti, tedy zkoumání a odhalování mnoha barvitých vlivů rodičovských modelů chování v prostředí organizovaného sportu, jsou zejména trenéři, kouči, učitelé a správci sportovišť a organizátoři sportovních akcí pro mládež. Vzdor této skutečnosti však hlasy trenérů a organizátorů sportu nezaznívají dosti slyšitelně. Sílí tedy úsilí badatelů adekvátně popsat roli trenérů a porozumět jí v kontextu mnohdy barvitých postojů a chování rodičů, reflektujících vztah rodičovských výchovných metod či stylů, uplatňovaných v ambiciózním prostředí možné dynamiky sportovní kariéry dítěte.

V uvedeném kontextu se badatelé v poslední době snaží tuto sociálně důležitou oblast studovat hlouběji a přispívat tak k pochopení socializačně nesmírně závažné problematiky chování rodičů sportujících dětí, a to v různých prostředích a úrovních sportu. Přitom se k této výzkumné oblasti obecně přistupuje s vědomím, že pravidelné sportovní aktivity dětí jsou důležitým, nezastupitelným a podpůrným prostředkem žádoucího osobnostního vývoje jak po fyzické, tak po psychické stránce (Fraser-Thomas, Côté, & Deakin, 2005). Tato specifická oblast osobnostního rozvoje však vedle pozitivních dopadů otevírá možnost vzniku negativních důsledků a jejich korozivního působení (Brustad, Babkes, & Smith, 2001). Přiměřená míra rodičovského povzbuzování k dosahování vyšší úrovně pohybových a výkonnostních kompetencí a sdílení radosti ze sportovní účasti nesporně přispívají k harmonickému výchovnému a socializačnímu působení. Naopak nerealis-

tické rodičovské nároky a očekávání mohou být zdrojem stresu a obavy ze selhání, oslabovat přirozenou radost ze sportu, působit ztrátu víry ve vlastní schopnosti a snižovat sebedůvěru. Rodiče ne vždy dobře rozumějí sportovní zkušenosti svých dětí a jsou ochotni či schopni ji přiměřeným způsobem sdílet. Hodnocení sportovní participace mládeže ze strany rodičů na jedné straně a dětí na druhé straně se může výrazně lišit, a to navzdory případům, kdy dítě navenek deklaruje motivy a cíle shodné s těmi rodičovskými. Takové zkratkovité postoje ke sportování mohou být moderovány a kompenzovány interakčním působením trenérů, kteří přispívají svým odborným vhladem k přiměřenému souznění postojů rodičů a dítěte, zejména v mnohdy problematické oblasti smyslu a cílů organizovaného sportu (Côté & Gilbert, 2009; Vella, Oades, & Crowe, 2011). Zde mají právě trenéři poměrně velké pole působnosti nejen pro cílený rozvoj sportovně-pohybových kompetencí svých svěřenců, ale otevírá se jim i jinak spíše skrytá oblast rodičovského působení v oblasti sportovních aktivit dítěte: **koučování dětí** vzhledem ke své povaze přináší možnosti četných interakcí s rodiči. Právě tyto bezprostřední zkušenosti mohou přinášet impulzy, postřehy a inspiraci pro přínosné působení nejen na sportovní výkonnost dětí.

Odborná literatura přináší některé zobecnitelné zkušenosti z oblasti vztahů sportující dítě – trenér – rodiče, a to zejména na půdě sportů, otevírajících nejširší pole možných intervencí, neshod, či dokonce střetů mezi trenéry a ambiciózními rodiči. Kupříkladu tenis jako vysoce hodnocený individuální sport, nabízející mimořádné perspektivy v případě špičkových výkonů, je ve zvýšené míře v hledáčku zájmu badatelů v této oblasti. V případě tenisu zkušenosti více než 130 britských trenérů deklarují vedle téměř 60% pozitivního působení rodičů na sportovní přípravu svých dětí to, že 36 % rodičů vykazuje negativní tendence zasahování do vztahu trenér–sportující. Nepřiměřeně kladou důraz na imperativ vítězství, přistupují k možnostem a mezím sportujícího dítěte s nerealistickým očekáváním a nesplnitelnými aspiracemi, preferují tvrdou, necitlivou kritiku sportovního vývoje dítěte a vyjadřují spíše skepsi ke kompetencím trenérů (Gould, Lauer, Rolo, et al., 2006a, b). Zajímavé postřehy nabízejí i výsledky rozhovorů s bývalými profesionálními tenisovými hráči, jejich kouči a rodiči s cílem nalézt optimální typ rodičovské výchovy pro generování úspěšné tenisové kariéry. Zde se jako nejlepší výchovný styl, podporující vhodným přístupem sportovní kariéru dítěte, ukázal ten, kdy rodiče poskytovali vhodnou, přiměřenou a účinnou logistickou, finanční a emocionální podporu. Naopak kontraproduktivní přístup, spíše brzdící tenisovou kariéru, se vyznačuje trvale kritickým přístupem rodičů, kteří nedočkavě očekávají naplnění vysokých aspiračních cílů, přeceňují hodnotu vítězství a vyvíjejí nepřiměřený nátlak na naplnění

cílů, které sami vytyčili a se kterými se ani sami sportující, ani jejich trenéři neztotožnili (Lauer, Gould, Roman, et al., 2010). To se přirozeně odráží i v rostoucím stresu trenérů, kteří čelí výtkám rodičů ohledně nenaplněných rodičovských aspirací, vkládaných do sportujícího dítěte. V tomto kontextu se v polovině osmdesátých let na bázi shromážděných poznatků z oblasti rodičovských postojů ke sportování dítěte začal klást stále větší důraz na zkoumání fenoménu nezastupitelného individuálního a sociálního významu rozvíjení osobnostních rysů autonomie a kompetence (Deci & Ryan, 1985). Přitom je přirozené, že již samotná povaha individuálních a týmových sportů generuje rozdílné rodičovské přístupy a projevy. Kupříkladu juniorský tenis obecně přináší trenérům zvýšené tlaky ze strany rodičů. To konkrétně v Austrálii vede sportovní manažery a organizátory k pozornému sledování a vyhodnocování chování rodičů a k následné snaze harmonizovat přístupy rodičů a trenérů s ohledem na optimální sportovní růst dětí a mládeže (Ross, Mallett, Parkes, et al., 2015, s. 607). V tomto smyslu se zvyšuje naléhavost koncipování strategií reflektujících dopady rodičů na sportovní rozvoj dítěte, a to nejen v individuálních sportech, kde jsou intervence rodičů pravděpodobnější, ale i na půdě kolektivních sportů. Je třeba chápat sportovní přípravu jako nezastupitelnou a pevně provázanou součást socializačního a výchovného procesu, směřující k osvojování pozitivních sociálních hodnot.

V polovině tohoto desetiletí australský badatelský tým zkoumal prostřednictvím rozhovoru zkušenosti dvanácti australských sportovních trenérů a organizátorů sportu mládeže (z toho osm trenérů, osm mužů) s chováním a reakcemi rodičů jejich svěřenců během sportovní přípravy (Ross, Mallett, & Parkes, 2015, s. 605–621). Výsledky jasně dokládají převažující nedobré zkušenosti trenérů s rodičovskými kontakty; spíše negativně na respondenty působily i dojmy získané pozorováním forem komunikace rodičů se sportujícími dětmi. Třetina dotazovaných dokonce považovala chování rodičů v průběhu sportovní přípravy dětí za velmi nevhodné. Vcelku trenérům chyběla vyšší míra přiměřeného uznání jejich práce rodiči, pozitivně naopak oceňovali případy dobrovolné účasti rodičů na sportovních akcích jako rozhodčích či donátorů nebo pomoc v prodejnách sportovních klubů a neformální vztahy, které upevňují společný zájem na spontánním sportovním růstu dětí, či prohlubující pozitivní bezprostřední radostné a kamarádké vztahy rodičů s dětmi i mimo rámec sportu (Ross, Mallett, & Parkes, 2015, s. 608–610).

Za vysoce **negativní projevy** rodičovského vztahu ke sportu dětí trenéři považovali v první řadě stížnosti na průběh a dopady sportovní přípravy způsoby, které podkopávaly jak autoritu trenérů, tak v řadě případů i vztahy rodičů s dětmi. Šlo zejména o nikoli mimořádné a mnohdy netaktní protesty, týkající se údajného nedocení sportujícího dítěte v případech

týmových nominací, kvality tréninku, nebo dokonce schopností samotných trenérů, obviňovaných z neschopnosti či neochoty vycházet vstříc metodám efektivního výkonnostního růstu. Nejvíce rodičovských stížností se sesypalo na hlavy trenérů kvůli nedocení pozice dítěte v kriketovém a ragbyovém týmu. Většina trenérů pak z různých úhlů poV článku hledu konstatovala obecnou nevělu rodičů akceptovat **imperativ pokory a vytrvalosti** v dlouhodobém tréninkovém procesu. Zpravidla k tomu docházelo v případech, kdy rodiče přímo obsesivně očekávali progresivní průběh sportovní přípravy, či dokonce kariéry dítěte, souběžně s podceňováním či ignorováním faktorů motivace, talentu, nadání, vytrvalosti či vůle sportujícího jedince (Ross, Mallett, & Parkes, 2015, s. 625–630). K harmonizaci tohoto výchovně a socializačně důležitého „trojúhelníku“ nepřispívá úporná snaha podporovat sportovní růst dítěte „za každou cenu“, tedy udělat v tomto směru pro dítě „všechno“, počínaje časovou a finanční investicí přes logistickou podporu až po tendenci zasahovat do trenérské práce systémem „já vím nejlépe, co je pro moje dítě správné“ na jedné straně a stresování dítě pokyny typu „musíš“, „za každou cenu“, „jen vítězství má cenu“ na straně druhé. Takové tlaky mohou paradoxně vyústit v oslabení motivace sportujícího stejně jako v případě rodičů, kteří v tomto ohledu dítěti neposkytují žádoucí psychickou či materiální podporu. V uvedené studii jsou opakovaně zmiňovány projevy zlobných stížností na kompetentnost trenérů, zejména tehdy, pokud rodiče usoudili, že možnostem a perspektivám sportovního růstu jejich dítěte nebylo učiněno zadost. Výkonnost jako cesta k vítězství a úspěchu je v tomto kontextu považována za hlavní motiv rodičovského zájmu, nahlíženo perspektivou soudobé, na výkon orientované cesty ke sportovnímu úspěchu a společenskému obdivu. Zejména proto se i v této práci oprávněně volá po cíleném studiu problematiky forem, povahy a cest dosahování **pozitivního osobnostního všestranného vývoje dítěte**, jedince zodpovědně přistupujícího k sobě samému, ke svému okolí i ke společnosti obecně. Rodičovský přístup jednostranně a simplifikovaně akcentující sportovní dovednosti dítěte však takovému imperativu neodpovídá, a může dokonce vést ke stresujícím situacím zklamání a rezignace nejen na sportovní aspirace a cíle: ztráty na půdě sportu nesmí být zaměňovány za fatální životní selhání. Neúspěch v soupeření s vrstevníky neznamená ohrožení životní konkurenceschopnosti. Přemíra protektivního chování rodičů, donucovací chování směrem k výkonu či zraňující nesouhlas s prohrou patří k těm projevům rodičovských metod, které rozhodně nepřispívají k harmonickému a harmonizujícímu výchovnému procesu mladého člověka. Zde studie správně připomíná, že rodiče, kteří byli v dětství zdrojem rozčarování na poli sportu, zpravidla delegují své nenaplněné aspirace na potomky a spatřují v nich zásadní kritérium úspěšné

výchovy. Ta je však vedle širšího kulturního prostředí sycena pocity kladného přijetí, podporou autonomního myšlení a chování a poučeného přístupu k životu, a to nejen na sportovním poli (Ross, Mallett, & Parkes, 2015).

Závěrem

Důvěra či víra dítěte ve vlastní schopnosti úspěšně vstoupit na půdu sportu a realizovat se v něm závisí na řadě každodenních zkušeností: je to rodinné prostředí, škola, sdílený čas s vrstevníky či nověji i vnímání mediálního sportu jako nejpopulárnější formy masové kultury. V případě, že rodiče svými výchovnými metodami akcentují hodnotu výkonu ukotveného v učení, radosti z výsledků a zacílení k zvládnání úkolů a vítězství, je větší pravděpodobnost, že dítě bude inklinovat ke sportovně-pohybovým aktivitám, samotnou svou povahou asociujícím vytrvalost, výkon a vítězství. Rodiče, kteří působí na dítě důrazem na nezbytnost zvládnání úkolů a výzev, tedy vědomě či nevědomě, přímo či zprostředkovaně vytvářejí úrodné motivační pole pro sportovní aktivity dítěte.

Výše citované výzkumy potvrzují, že úroveň pohybových aktivit je podmiňována a umocňována v prostředí zdůrazňujícím aktivitu, víru ve vlastní schopnosti a zaměřenost na naplňování osobních cílů a výzev. Právě zde lze nalézt nezastupitelnou a mnohdy primární roli rodičů a jejich výchovných metod. Význam rodičů v rovině vštěpování hodnot utvářejících v dětech schopnost zvládnání úkolů a povinností je pro pěstování a pevné vnitřní ukotvení pozitivních postojů ke sportovně-pohybovým aktivitám zcela zásadní. V této souvislosti se ve druhé polovině minulého desetiletí objevil koncept „správně fungující rodinný systém“ (well-functioning family system) ve smyslu efektivní transformace světa hodnot a zásad do myšlení, jednání a chování dítěte (Ornelas, Perreira, & Ayala, 2007, s. 8). Předtím se pro tento formát pozitivně hodnoceného systému fungování rodiny používal i pojem „aktivizující rodina“ (*energized family*), umožňující účinné vštěpování hodnoty zdraví členům rodiny (Pratt, 1976), tedy pozitivního působení na význam pravidelného sportování jako cesty k utužování zdraví, životní pohody, well-beingu.

Rodiče, kteří jsou živnou výchovnou půdou „chápatí“ či „podporující“ rodiny, bývají zpravidla pro děti synonymem pomocné ruky, laskavosti a vřelých vztahů, tedy klimatu příznivě posilujícího osvojování si nových dovedností a hodnotových vzorů rodičů při zachování individuální autonomie dítěte. Není od věci připomenout, že od konce minulého století zaznívají v odborné literatuře hlasy upozorňující na negativní kombinaci silně „podpůrné“ a „slabé výzvy“ akcentující rodiny v kontextu pasivních forem trávení

volného času: sledování televize a hraní videoher jako protitlaku aktivních volnočasových aktivit spojovaných s pohybem (Anderson, Crespo, Bartlett, et al., 1998).

Naopak rodiny, kdy oba rodiče vědomě posilují faktor koheze a stability, vykazují vyšší podporu sportování dětí při srovnání s destabilizovanými či špatně fungujícími rodinami (Soubhi, et al., 2004).

V souladu s těmito předpoklady a na základě zkušeností s dílčími relevantními výzkumy lze konstatovat, že rodičovská podpora a mezigenerační komunikace jsou významným stimulem nejen pro potřebu pěstování celoživotně praktikovaného sportování, ale navíc v širším výchovně-socializačním kontextu přispívají k rozvoji aktivního přístupu k životu, k jeho výzvám, povinnostem a k zodpovědnému přístupu k hodnotě zdraví (Ross, Mallett, & Parkes, 2015).

Na obecně přístupných internetových stránkách snad nejpraktičtější, nejpoučenější a nejsrozumitelnější doporučení na půdě možností motivačního významu rodičovských výchovných stylů v oblasti sportovně-pohybových aktivit nabízí mezinárodně uznávaný americký konzultant v oboru vrcholového sportu **Adam Wright**. Navazuje na skutečnost otevírajících se možností rodinného sportování ve veřejném prostoru a s jistou obavou připomíná, že vedle rostoucí popularity rekreačního sportu se na druhé straně rozšiřuje vrstva rodičů akcentujících ve výchově dítěte výkonostní vrcholový sport jako cílovou kulturně motivační sféru. V tomto kontextu upozorňuje na „temnou stránku“ organizovaného výkonostního sportu, kterou spatřuje ve finančně kalkulované snaze sportovních organizací motivovat rodiče k nákladnému tréninku mladých lidí bez dostatečného a všestranně ukotveného ohledu na výchovné, socializační či zdravotní důsledky pro mladého člověka či rodiný rozpočet (Dradamwright.com). V této souvislosti, viděno perspektivou poučeného sportovního konzultanta, vybaveného nejnovějšími výzkumnými poznatky z oblasti sportu americké mládeže, reaguje na skutečnost, že 70 % mladých Američanů končí s výkonostním sportem před třináctým rokem věku. Odpověď na otázku, proč je tomu tak, z jeho pohledu zní: Ztráta radosti z organizovaného sportu zaměřeného jednostranně na výkon a vítězství a potlačení iniciačního motivu radosti ze hry, z pohybu („*having fun*“). I tato skutečnost je důvodem pro negativní postoj k rané sportovní specializaci, která je pro pubescenty překážkou radostného, spontánního, dospělými neřízeného sportování pro radost a všestranný osobnostní rozvoj. Například diskuse, co ti trénink dal, co ses naučil nového, může být viděno perspektivou budování životních hodnot systematickosti a cílevědomosti vysoce přínosná: pěstování celoživotně pozitivního vztahu k aktivnímu sportování přináší pro všestranný vývoj mladého člověka více než předčasná sportovní specializace

zacílená na výkon, vítězství a odměnu. Na cestě k takovému výchovnému modelu jsou nejbližší ti z rodičů, kteří fungují jako pozitivní sportovní model právě tím, že s dítětem **aktivně sdílejí rozmanitost sportovních aktivit a zážitků** (Dradamwright.com).

I na půdě české badatelské fronty je stále naléhavěji pocítována potřeba proniknout hlouběji a poučeněji do specifické a barvitě oblasti vlivu rodičů na sportovně-pohybové aktivity dítěte. V tomto kontextu se také na Fakultě sportovních studií Masarykovy univerzity v Brně připravuje výzkum „**Participace dětí a mládeže (ČR) ve sportu na pozadí rodinného prostředí v měnícím se společenském kontextu**“. Jeho cílem je zjištění vztahů a závislostí typů rodičovské výchovy k motivaci a adherence dítěte ke sportu. Na půdě organizovaného sportu mládeže je výzkumný zájem zaměřen i na pozici a výchovný význam trenérů a organizátorů sportovních akcí pro mládež, a to při zkoumání vzájemných vztahů k mladým sportovcům na půdě fotbalu, atletiky a badmintonu. V tomto kontextu se výzkum zaměří na zodpovězení klíčových **výzkumných otázek**:

1. Zjištění výchovného stylu rodičů, možnosti jejich rozlišování a charakterizování.
2. Hledání a nalézání vztahu rodičovského výchovného stylu k míře motivací a adherence dítěte ke sportu.
3. Jakým způsobem a do jaké míry působí trenér v organizovaných formách sportu mládeže?
4. Jaké jsou vztahy rodičů a trenérů na půdě organizovaných forem mládeže?
5. Míra generačního přenosu v rovině vztahu k volnočasovému a výkonostnímu sportu.
6. Vliv rodičovských výchovných stylů na pasivní trávení volného času dítěte, zejména monitorováním času dítěte stráveného u počítače.

Projekt tohoto výzkumu vychází ze základní hypotézy, že v kontextu rodičovských výchovných stylů je podporující a chápající autoritativní rodičovský styl (high challenging parenting style) při budování pozitivního vztahu ke sportovně-pohybovým činnostem jako součásti vštěpování aktivního přístupu k životu optimálním výchovným modelem. Prokazuje nejpřesvědčivěji podpurný pozitivní vliv nejen na možnosti rozvoje pohybových kompetencí dítěte, ale i na vytváření příznivějšího prostředí a prostoru pro životně nesmírně důležitý aktivní samostatný přístup k řešení nastalých každodenních situací (Kimiecik & Horn, 2012, s. 10).

Literatura

- AMATO, P., & FOWLER, F. (2002). Parenting Practices, Child Adjustment, and Family Diversity. *Journal of Marriage and Family*, 64(3), 703–716.
- ANDERSON, R., CRESPO, C., BARTLETT, C., CHESKIN, L., & PRATT, M. (1998). Relationship of Physical Activity and Television Watching with Body Weight and Level of Fatness among Children. *JAMA*, 27(9), 938–942.
- BADURA, P. (2018a). *Healthy Adolescence Activities in the Context of Leisure Time*. Olomouc: Palacky University.
- BADURA, P., ET AL. (2018b). Does Sports Club Participation Contribute to Physical Activity among Children and Adolescents?: a Comparison Across Six European Countries. *Journal of Public Health*, 63(6), červenec, 743–782.
- BERGER S., KATHLEEN, B. (2011). The Developing Person Through the Life Span (8th ed.), *Worth Publishers*, 273–278
- BAUMRIND, D. (1967). Child Care Practices Anteceding Three Patterns of Preschool Behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75(1), 43–53.
- BRODERSON, N., STEPTOE, A., BONIFACE, D., & WARDLE, L. (2007). Trends in Physical Activity and Sedentary Behaviour in Adolescence: Ethnic and Socioeconomic Differences. *British Journal of Sports Medicine*, 41, 140–144.
- BRUSTAD, R., BABKES, M. & SMITH, A. (2001). Youth in Sport: Psychological Considerations. In *Handbook of Sport Psychology* (s. 604–635). New York: Wiley.
- CAMPIONE, J., & SMETANA, N. (2006). Adolescent Development in Interpersonal and Societal Settings. *Annual Review of Psychology*, 57(1), 255–284.
- CONRADE, H., & GLENYS, R. (2011). Differential Parenting Styles for Fathers and Mothers. *Australian Journal of Psychology*, 53(1), 29–35.
- CÔTÉ, J., & GILBERT, W. (2009). An Integrative Definition of Coaching Effectiveness and Expertise. *International Journal of Sports Science and Coaching*, (2), 112–126.
- DECI, E. L., & RYAN, R. M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-determination in Human Behaviour*. New York: Plenum Publishing.
- FRASER-THOMAS, J., CÔTÉ, J., & DEAKIN, J. (2005). Youth Sport Programs: an Avenue to Foster Positive Youth Development. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 12(2), 158–176.
- GOULD, D., LAUER, L., ROLO, C., JANNES, C., & PENNISI, N. (2006a). The Role of Parents in Tennis Success: Focus Group Interviews with Junior Coaches. *The Sport Psychologist*. (2).
- GOULD, D., LAUER, L., ROLO, S., JANNES, C., & PENNISI, N. (2006b). Understanding the Role Parents Play in Tennis Success: a National Survey of Junior Tennis Coaches. *British Journal of Sports Medicine*, (1).
- HOFFMANN, J. P. (2006). Extra Curricular Activities, Athletic Participation, and Adolescent Alcohol Use. *Journal of Health and Social Behaviour*, 47(3), 275–290.
- KIMIECIK, J., & HORN, T. S. (2012). Examining the Relationship between Family Context and Children's Physical Activity Beliefs: the Role of Parenting Style. *Psychology of Sport and Exercise*, 13(1), leden, 10–18.
- KREAGER, D. A. (2007). Unnecessary Roughness?: School Sports, Peernetworks, and Male Adolescent Violence. *American Sociological Review*, 72(6), 707–724.

- LARSON, R. W. (2000). Toward a Psychology of Positive Youth Development. *American Psychologist*, 55(1), 170–183.
- LAUER, L., GOULD, D., ROMAN, N., & PIERCE, M. (2010). Parental Behaviours that Affect Junior Tennis Player Development. *Psychology of Sport and Exercise*, (2).
- LEE, S. M., SALLIS, J. F., & BIDDLE, N. (2010). Active Communities for Youth and Families: Using Research to Create Momentum for Change. *Preventive Medicine*, 50 (Suppl.), 3–5.
- MCELROY, M. (2002). A Social Analysis of Inactivity: Champaign Mechanism as Mediating Factors. *Journal of Happiness Studies*, 15(3), 555–578.
- NEWMAN, D. B., ET AL. (2014). Leisure and Subjective Well Being. A Model of Psychological on Children's Development: Youth Coach and Administrator Perspectives. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 10(4), 605–630.
- ORNELAS, I., PERREIRA, K., & AYALA, N. (2007). Parental Influences on Adolescent Physical Activity: a Longitudinal Study. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 4.
- PRATT, L. (1976). Family Structure and Effective Health Behavior: *The Energized Family*. Boston: Houghton-Mifflin.
- ROSS, A. J., MALLETT, C. J., & PARKES, J. F. (2015). The Influence of Parent Sport Behaviours on Children's Development: Youth Coach and Administrator Perspectives. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 10(4), 605–630.
- SEKOT, A. (2015). Pohybové aktivity pohledem sociologie. Brno: MUNI Press.
- SCHAEFER, R. T., & LAMM, R. P. (1995). *Sociology*. New York: McGraw Hill.
- SOUBHI, H., POTVIN, L., & PARADIS, G. (2004). Family Process and Parent's Leisure-time Physical Activity. *American Journal of Health Behavior*, 28, 218–230.
- SPERA, CH. (2005). A Review of the Relationship Among Parenting Practices, Parenting Styles, and Adolescent School Achievement. *Educational Psychology Review*, 17(2), 125–146.
- STASSEN, B., ET AL. (2011). The Developing Person through the Life Span (s. 273–274). New York: Worth Publishing.
- TELAMA, R., YANG, X., VIKARI, S., VALIMAKI, I., WANNE, O., & RAITAKARI, O. (2005). Physical Activity from Childhood to Adulthood: a 21-year Tracking Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 28, s. 267–273.
- VELLA, S., OADES, L., & CROWE, T. (2011). The Role of the Coach in Facilitating Positive Youth Development: Moving from Theory to Practice. *Journal of Applied Sport Psychology*, 2011, (3).

Autor

prof. PhDr. Aleš Sekot, CSc., Masarykova univerzita, Fakulta sportovních studií, Oddělení historie, filozofie, sociologie a psychologie sportu, Kamenice 753/5, 625 00 Brno, e-mail: sekot@fsps.muni.cz